

Зборник радова конференције “Развој астрономије код Срба IV”
Београд 22-26. април 2006,
уредник М. С. Димитријевић
Публ. Астр. друш. “Руђер Бошковић” бр. 7, 2007, 609-630

КОСМИЧКИ МОТИВИ У ПОЕЗИЈИ НИКОЛЕ ЦВЕТКОВИЋА

ПРЕДРАГ ЈАШОВИЋ

Институт за културу, Лепосавић, Србија

Резиме. Циљ овог рада је, да у првом реду да нацрт за будућа истраживања целокупног књижевног дела овог аутора, као и да укаже на бесмисленост диференцијације књижевног праксиса на примеру конкретно оствареног књижевног дела. Са друге стране, стожерна окосница овог рада је поетички нацрт космичких мотива у поезији Николе Цветковића, који до данас нису обрађени. Анализом мотива указујемо на полисемантичност његове поезије, као и на мултимедијалност коју она иницира као мисаону сензацију приликом перцепирања садржине означеног.

УВОД

Никола Цветковић је један од српских књижевника који су свестрано ангажовани, али, по правилу, недовољно афирмисани. Ово је књижевник који српску књижевност унеколико обogaђује својим делом које није ни у ком случају тако мало нити по обиму, нити по квалитету.

Никола Цветковић је, пре свега, песник, а потом научник, критичар и есејиста.¹ У том смислу он апсолутно одговара светским књижевницима који не знају за диференцијацију књижевног праксиса нити је признају. Реч је о томе, да један Борхес и Умберто Еко, нису дозволили да им неко одузме од начуне вредности на уштрб песничке и обратно. Код нас до данас то дихотомијско виђење књижевног стваралаштва није превазиђено. Песници не дају за право критичарима и историчарима књижевности да буду песници,

¹ Од посебне важности је да су то приметили сви тумачи Цветковићевог песништва и конзументи његовог научно-истраживачког опуса. За ову прилику ми наводимо само Миша Дошлића: "Никола Цветковић је стваралачка личност која се успешно огледа у више различитих области. То недвосмислено потврђује његов обухватан и разнолики стваралачки опус са више од двадесет поетичких наслова и песничких књига и монографија." у: Никола Цветковић, *Тумачење књижевности за децу, методичко наставни аспекти*, Филозофски факултет у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2003, стр. 5.

а ови врло често њима не дозвољавају да се баве аксиологијом и промишљањем књижевног стваралаштва.

Професор, критичар, аналитичар, поетолог и песник Никола Цветковић, на срећу, припада оној групи српских књижевника који се много не осврћу на дихотомијска размишљања и промишљања књижевног стваралачког праксиса. Тих књижевника код нас није мало. То су Вељко Петровић, Винавер, Растко Петровић, Црњански, Миодраг Павловић, Драгиша Бојовић, Петар Милосављевић, Михајло Пантић, Милорад Павић и многи други. Сваки од њих има само на уму да ствара што бољу и што смисленију књижевност са дубоком свешћу да за доброг књижевника није важан начин на који ће се изразити, већ квалитет тог израза.

СТВАРАЛАШТВО НИКОЛЕ ЦВЕТКОВИЋА

Никола Цветковић је егзистенцијално везан за професуру, али суштину креативног бића чини песник у њему. Његово научно дело према томе схватамо као императивно стваралаштво реалног тренутка, док је његов песнички опус одраз најдубљих стваралачких порива, који су произашли из креативног бића песника као императивно задовољство, суштине његовог литерарног бића.

Читав опус овог књижевника можемо типолошки разврстати на:

1. поетолошке опсервације и истраживања,
2. студије монографског типа,
3. уџбеничку литературу,
4. кратке приче,
5. путописе и
6. песнички лирски опус

Сваки од сегмената литерарног изражавања овог изузетно продуктивног књижевника показује његову интелектуалну преокупацију и богатство инвентивне природе и могућност израза његовог бића као *homo sapiensa* и *homo religiosusa*.

ПОЕТОЛОШКЕ² ОПСЕРВАЦИЈЕ И ИСТРАЖИВАЊА

Проучавањем поезике Цветковић је почео да се бави практично пре израде магистарског рада који је одбранио 1973. под називом *Поетика Милана Дединца*. Ова књига ће бити објављена тек 1993. године у Београду. Поетолошким истраживањем ће Цветковић наставити да се бави и приликом израде докторске дисертације *Поезија и поезика Милоша Црњанског*, коју ће успешно одбранио 1981. године. Књигу *Песничка поезика Милоша Црњанског* објавиће у Приштини 1993. године.

Ове две студије су по много чему важне. Прво, показују да се Цветковић од почетка бављења научно-истраживачким радом интересовао за поетичка истраживања и проучавања белетристике. С обзиром да је у таква истраживања кренуо још пре 1973. године, можемо констатовити да је он један од утемељивача поетолошких истраживања код нас. То је нарочито случај ако имамо у виду да до ових захвата није било много радова који су у насловном узначењу садржали парадигму поезике, а још ређе се садржином рада сам појам доктринарно образлагао.

Не треба заборавити да је Никола Цветковић писао докторску дисертацију о песништву Милоша Црњанског кад то и није било баш најповољније по интелектуалну афирмацију и индивидуално трајање. Тачно

² У студијама које се баве проучавањем проблема поезике, за пример узимамо радове из зборника "Поетика српске књижевности" (1988) у уредништву Н. Петковића и књигу "Огледи из српске поезике" (1990) у уредништву истог аутора, парадигматско одређење присвојног придева од именице **поетика** се одређује као **поетолошко**. Прво, зашто кажемо парадигматско одређење? Из простог разлога што појам **поетолошко** у себи садржи остварен праксис **поето** и остварени логос – **лошко**, а садржано у појму јесте својеврсни праксис настао као развијени логос, или логос је у развоју о феномену поезике у дискурсу књижевног стваралаштва. Нама се чини да појам **поетолошко** долази као сложеница састављена из две речи **поета** и **логос**. Код Латина **poeta** је била ознака за песника и то је до данас остала. Отуда и појмови типа: *Poeta doctus*, *Poeta laureates*, *Poeta primus*, *Poeta minor*, *poeta vates*, или *Poetes maudits*. Код Грка ознака за песништво је **ποίησις**, док је ознака за песничко знање, умеће, технику стварање песме, ознака била **ποιητική τέχνη**, касније ће код Римљана ознака за песничку вештину постати **ars poetica**. Из изложеног произилази да је **poeta** ознака за песника, онога који ствара песму док ће супстативни придев **poetica** бити узет као ознака за теорију књижевности, дакле **логос праксиса поете**. То ће рећи да је појам **поетолошко** далеко ужи од појма **поетиколошко**, јер обухвата логос праксиса поете, док појам **поетиколошко** обухвата логос и праксис поезике, а самим тим и логос о праксису поете, јер је логос поезике израстао на праксису поете. Лексички то потврђује и корен речи у сложеници **поетиколошки/о**. Овај облик је далеко примеренији морфолошким особинама нашег језика но што је термин **поетолошко**. На крају, није згорег приметити, да проблем долази од флексије српског језика и специфичних морфолошких особина, јер је евидентно да у англосаксонским језицима таквих недоумица нема: *poet* – песник, *poetry* – поезија, *poetical* – поетички, *poeticisms* – поетиколошки/поетолошки.

је да су постојале књиге Николе Милошевића *Роман Милоша Црњанског* (1971) и Александра Петрова *Милош Црњански и српско песништво* (1971), али у неком већем обиму дело Милоша Црњанског није проучавано из идеолошких разлога. То у многоме говори о преданости и дубокој решености овог аутора да се бави проучавањем литературе, као и да је естетски и онтолошки остварено у белетристици њему увек било на првом месту.

Ове студије су важне како због документованости поетичких карактеристика описиваних у проучаваних поетика, тако и због примењог методолошког плурализма, где на примеру оствареног литерарног праксиса Никола Цветковић доказује оперативну вредност методолошке апаратуре. У случају Милана Дединца, ова студија је од извесног значаја, јер је, колико је нама познато, ово једино обухватно проучавање овог песника који нимало није маргиналан за укупан корпус српског песништва.

Поетолошким истраживањима ће Цветковић наставити да се бави у књигама *Књижевно-поетичке студије* I, II, III и IV, где је одредио спецификуме, зацртао и одредио делове поетика који нису уочени, запазио круцијалне елементе за проучавање поетика појединих писаца и бавио се компаративним теоријским темама. Овим књигама је дао видан прилог проучавању поетике, као теоријске дисциплине, али и дисциплине чија се пуна манифестација види на примеру индивидуалитета. Тога је Цветковић био свестан још на почетку свог поетолошког истраживања: "У основи сваког уметничког остварења, у бити сваког песничког дела присутна је примењена или формулисана поетика. (...) Ако је, као општа мисао о поезији, иманентан сваком песничком делу, онда је разматрање поетике песника скоро увек и приступ књижевном делу са становишта иманентног третирања литерарних творевина."³

СТУДИЈЕ МОНОГРАФСКОГ ТИПА

У студије монографског типа, поред оних о Милошу Црњанском и Милану Дединцу, убрајамо и тротомну монографију о Сергију Димитријевићу – *Живети пуним животом-животопис Сергија Димитријевића* (1996), *Записи о Сергију Димитријевићу* (1997) и *Живот као делање – политичка активност Сергија Димитријевића* (1997).

Ови монографски прилози су од важности за културну историју, односно јужноморавски регион, као и за изучавање друштвене историје XX века, која је у појединим деловима недовољно позната.

Слично је и са коауторским монографијама: *Ђулавка- Борбени пут Борисава Станковића* (1967) и *Пламени одсеви – монографија о Жики Илићу Жутом* (1984).

На овом месту чини нам се да је од посебне важности да нагласимо Цветковићево акрибијско истраживање и аналитичност у приступу народној

³ Никола Цветковић, *Поетика Милана Дединца*, Београд, 1993, стр. 5.

поезији НОБ-а.. Резултате тог истраживања је сумирао у двотомној студији *Стилско-изражајне одлике народних песама ослободилачког рата I, II* (1995), значаја за проучавање корпуса усменог стваралаштва. Цветковић ту поред стилско-изражајних, поетичких и уметничких разматрања, преиспитује друштвено-историјске, етичке, социјалне, борбено-политичке, психолошке и друге аспекте садржане у народним умотворинама.⁴ Зато је ова студија од значајности, јер из свести сина бораца сазнајемо контекстуални дискурс у коме су песме настале, али и у коме су опстале.

Студија *Књижевна поетичко у делима првих српских социјалиста* (1994), је од вредности за проучавање корпуса књижевности који би се могао и идеолошки одредити. Ова књига је утолико битна уколико доказује генетско упориште критике која ће уследити по сле Другог светског рата на српским просторима. Доказује да је уталитаристичко виђење књижевности, где се естетичко подређује друштвено-корисном и идеолошки ангажованом, логични след догађаја и представља последицу чија се клица узрока налази још у деветнаестом веку. У том смислу је ова књига у многоме допуна Глигорићевих прегледа, као и студија Славка Леовца и Милорада Најдановића, са једне стране, и допуна књижевних историја Миодрага Поповића и Јована Деретића, са друге стране. У политиколошком и социолошком смислу, јер је политичка идеја дефинитивно феномен који се тиче друштва јер је из њега израсла, ова студија се чини и допуном монографије, једне од српских жена-ерудита, Латинке Перовић, *Српски социјалисти 19. века* (1995). Тако у овом светлу, у којем до данас Цветковићева студија није сагледана, она исцртава важна значења која ће тек указати на вредност његовог рада и доприноса укупном српском научном мишљењу, уколико има интелектуалне правде.⁵ Ми без сумње верујемо у њу.

УЦБЕНИЧКА ЛИТЕРАТУРА

Никола Цветковић, као дугогодишњи професор на Учитељском факултету у Јагодини, изнедрио је читаву плејаду учитеља који васпитавају децу, пре свега, у Поморављу, а потом и шире. Написао је и двотомни уџбеник *Тумачење књижевности за децу – Методичко-наставни аспекти* (2003).

⁴ Вукица П. Момчиловић, "О народним песмама ослободилачког рата", у: *Стилско-изражајне одлике народних песама ослободилачког рата I*, Књижевно друштво просветних радника Србије, Учитељски факултет у Јагодини, Београд, 1995, стр. 143.

⁵ Мада је ово дискутабилно, ако знамо за доста песимистичну поруку да је флоскула: *истина ће кад-тад победити*, важила само за нека архаична, витешка, традиционална друштва. О томе погледај књигу: С. Барбуловић и др. *Амнезија јавности*, Графо-комерц, Београд, 2004, стр. 10.

Као што примећује Љубиша Цветковић, књига је "резултат вишедеценијског праћења ове области стваралаштва".⁶ Овај уџбеник је важан не само што их има мало, већ зато што показује једну од могућности за тип уџбеника, и методолошки приступ при његовој изради. Зато можемо рећи да ова двотомна студија о књижевности за децу практично представља прилог проучавању *поетике писаца за младе*. Није то примењена методологија, или кондензација оствареног из простог разлога што је поље књижевности за децу, до данас, код нас слабо проучено. То је, уосталом, приметно и Мишо Дошлић: "Књижевност за децу је широко отворена могућност за нова изучавања, тумачења и преиспитивања још увек недовољно истражених појава, поетичких видова и проблема. Релативно је мало целовитих студија књига и монографија сложених поетичких питања у овој области, херменеутичких и методичко-дидактичких приступа анализа."⁷ Заиста правих доприноса у овој области налазимо код Слободана Ж. Марковића, Воје Марјановића, Тихомира Петровића, Рада Прелевића, Цвијетина Ристановића, Миомира Милинковића, Јована Љуштановића, Славољуба Обрадовића и других, као и Николе Цветковића.

Ова, студија се више бави поетиком књижевности за децу, преокупацијом истраживача, но што разматра методичке концепције којима учитељи треба да се руководе. У том смислу је она од значаја јер може да допринесе студентима, учитељима и професорима при разумевању поетике књижевности за децу; али од рецепције очекује активан читалачки однос, јер у овој студији нема дефиницијски ограничених саопштења.

На крају, овај уџбеник/студија, показује могуће смернице и у методолошком, поетичком и методичком правцу проучавања књижевног праксиса у области коју одређујемо као књижевност за децу.

ПЕСНИЧКИ ОПУС

Никола Цветковић је до данас објавио осам песничких збирки: *Све је љубав* (1979), *Светлост земље* (1992), *Српско мишљење* (1993), *Плаветно доба дечаштва* (1995), *Косовијада* (1997), *Чувидне мисли* (2000), *У вртну љиљана* (2000) и *Биље од замаме* (2000). Све збирке показују аутентичну поетику, песника који предано ради на брушењу стиха, са тежњом да семантици песничког дискурса ништа не одузме од звука, а да кроз симбол, асоцијативном полисемантичношћу, каже све што није казано, или да управо изрази оно што је вековима говорено, певано и мишљено, али сад на нов, свој начин. Зато није необично што у поезији Николе Цветковића наилазимо

⁶ Љубиша Цветковић, "Разнолика студијско-монографска и песничка активност", у: Никола Цветковић, *Тумачење књижевности за децу – Методичко-наставни аспекти II*, Филозофски факултет у Косовској Митровици, Митровица, 2003, стр. 206.

⁷ Мишо Дошлић, "Видови методичког приступа у функцији тумачења књижевности за децу", у: Никола Цветковић, *Тумачење књижевности за децу – Методичко-наставни аспекти II*, Филозофски факултет у Косовској Митровици, Митровица, 2003, стр. 5.

на симболима узначен песнички израз, што га у многоме чини неосимболистом. На крају, његове последње збирке, које су буди узгред речено и запажене у српској текућој критици, то доказују с тим што је ту Цветковић симболику, могућу асоцијативност и успостављање аналогije појединих речи довео до нових сазвучја. Зато се по некад његови стихови чине херметичним као код Момчила Настасијевића и Душана Матића.

Готово се сви тумачи поезије Цветковића слажу да припада неосимболистичкој школи. Ту су добрим делом у праву.

Из предходно описаног види се да је Цветковић занимљива књижевна појава. Зато је неопходно његовом делу приступати опрезно, јер од тумача се тражи литерарно и интелектуално искуство, али и познавање суштине креативног процеса и личности.

Задржимо се само на једном сегменту, који се тиче космичких мотива у Цветковићевом песништву. На њега је скренуо пажњу Милан С. Димитријевић први пут кад је из поезије Николе Цветковића издвојио пар песама за тематску антологију *Космички цвет* (2003), а други пут у раду *Вечна светлост васељене – космички манифест Николе Цветковића*.⁸ Покушаћемо овде да заокружимо ту мотивску преокупацију песника Цветковића.

Ишчитавањем осам Цветковићевих збирки песама наишли смо на око 110 песама у којима се јављају космички мотиви. Њиховим издвајањем можемо направити једну позамашну, песничку збирку. Ово је један од разлога да се позабавимо космичким мотивима ове поезије и остварене поетике.

Међутим то не значи да у овој збирци нема и мотива љубави и родољубља. Напротив, ова их је поезија препуна. Међутим, развијање мотива љубави или родољубља може да зависи од космичких мотива и њихове симболичне вредности као и успостављене аналогije. Уколико су управљени ка љубави *песма ће бити космичког мотива љубавно узначена*, уколико је аналогija симбола успостављена са родољубивим осећањем имаћемо *песму космичког мотива родољубиво узначену*. То је други од разлога којим се руководимо у нашој почетној тези да је космички мотив важан за разумевање онтолошке и естетичке концепције Цветковићеве поетике.

На конкретном примеру космички мотив љубавно узначен, изгледа овако:

Девојко песници кад звездано воле,
Почудно воле, до костију невино.
Ожарене страсти зажуљено голе,
Телом узрасле, стрмоглава висино.⁹

⁸ М. С. Димитријевић, *Вечна светлост васељене – космички манифест Николе Цветковића*, *Васиона*, часопис за астрономију, Београд, 2004/5, год. LII, књ. XII, стр. 274-277.

⁹ Никола Цветковић, *У врту љиљана*, Матица Српска, Завод за уџбенике и наставна срестава, Нови Сад, Београд, 2000, стр. 72.

или:

Дај љубавне просторе неомеђене,
Плаву птицу ветра, ново рухо дана,
Прах звездани што сја трагом васељене,
Зазива у човеку небеса знана.

Дајмо љубави више душевног сунца,
Присоје што греје и врхове злати,
Нек сновидно у дубини брега бунца,
Ко одневом сливени пешчани сати.¹⁰

Космички мотив може бити родољубиво узначен:

Све је преврнуло од главе до пете.
У реч су сустекли небо и земља.
Косово је разделник наше планете,
Језик нам се одгласава из заумља.¹¹

Свакако космички мотив може бити и другачије узначен, рецимо социјално, елегично, али је најчешће љубавно, родољубиво и филозофски-рефлексивно, као у песмама *Исувише сличан свету бивам, Певање о смирајности*, или *Нада*.

Космички мотиви у уметничкој поезији, па и у усменој поезији,¹² нису нека необичност. Можемо чак приметити да су младалачке збирке, поред оптерећења испољавањем персонализма, најчешће узначене са доминантним космичким мотивима и варијацијама на те мотиве. У Цветковићевој поезији доминирају мотиви звезде, свемира, Месеца, Сунца, неба. Ови мотиви су врло често модификовани. Од модификације и њихове персонификације, зависиће асоцијативност и аналогичност.

Пажљивим ишчитавањем (close reading) запазили смо да међу космичким мотивима у Цветковићевом песништву доминира мотив звезде. То нам уосталом доказује и низ појмова који се користе да дорекну феномен онога што очињи вид региструје, а што умом појмовно обележавамо као звезду и као Сунце. Према томе можемо закључити да је у бити поетике овог песништва *светлост као основни структурални елемент*. Другим речима, *ово је поезија светлости, живородног светлосног оптимизма и вере у смисао бескраја*.

¹⁰ Исто, стр. 42.

¹¹ Никола Цветковић, *Светлост земље*, Београд, 1992, стр. 88.

¹² То је доказао Драган Јацановић у књизи *Српско календарско знање у епској народној поезији*, Центар за митолошке студије Србије, Рача, 2000.

МОТИВ СВЕТОСТИ

Мотив светлости, као животворно облежје не само ове поезије, већ и песничке егзистенције, избија из скоро сваког Цветковићевог стиха. Ту прво доминира мотив Сунца. Зато није изненађујуће што је читава збирка песама именована као *Светлост земље* (1992).

У циклусу песама *Светлост земље* истоимене збирке песник се бави чулним утврђивањем настанка живота:

Сунце у расколу жари припитомљену таму
Кад истина је једина светлост земље
Што никад не гасне у своме пламу
А враћање вечном праху је безумље.¹³

Сунце ствара у *расколу*, и то *припитомљену таму*. Дакле, лирско Ја верује да је Сунце то које даје живот. Верује у енергију светлости и свемоћи коју светлост нуди као сазнање онога што постоји изван таме, невидног поља плаховитог људског ума. Сунце је стваралачка енергија. Ипак, није могло да у расколу епифаније сопствене енергије створи, "жари" неприпитомљену таму, већ таму која је већ припитомљена. То значи да је деловала енергија која је већа и претходи Сунчевој енергији. То се у потпуности слаже са цивилизацијски наслеђеним убеђењем о постанку света које читамо у Књизи постања: "У почетку створи Бог небо и земљу. А земља бјеше без обличја и пушта и бјеше тама над безданом; и дух Божији дизаше се над водом. И рече Бог: нека буде свјетлост. И би свјетлост. И видје Бог свјетлост да је добра; и растави Бог свјетлост од таме."¹⁴

Дакле, песник у свом инвентивном заносу није ишао преко колективно наслеђеног, нити се руководи за материјалистички наученим, већ је кренуо од животворне светлости као енергетске манифестације Творчеве енергије што је могла, као енергија над енергијама да припитоми таму. Зато:

Сунце у расколу сија и пре сванућа
И не зна за голи мрак суштајања
Оно је једри изданак узвинућа
Неугасло пламти и не зна за покајања.¹⁵

Сунце је светлост сваког сазнања ономе горе и ономе ином човеку доле. Зато није изненађујуће што из персонифицираног самозадовољства

¹³ Никола Цветковић, *Светлост земље*, стр. 27.

¹⁴ Прва књига Мојсијева, која се зове *Постање*, гл.1, 1-4, *Свето писмо Старога и Новога завета*, прев. Стари завет Ђ. Даничић, Британско и инострано библијско друштво, Београд.

¹⁵ Никола Цветковић, *Светлост земље*, стр. 28.

креативног набоја које доноси – "И себе ствара из свог сјаја и озарења"¹⁶, али тек пошто је по реду створено како је казано у *Књизи постања*. Управо зато и може да "учи небеса зорном руменилу",¹⁷ јер је старије од небеса и од зоре и од човека.¹⁸

Други стих прве песме овог циклуса говори да је светлост једина истина на земљи. И јесте тако, јер светлост је та која доноси свако сазнање кренувши од сазнања које доноси ином човеку очињим видом, преко светлости ума до светлости душе и духа која вазноси човека у трансцендентне сфере поимања метафизичког и онтолошког, што је опет, најчешће дато само песницима и филозофима, који су у души песници. Светлост која је увек истина никада не гасне и чини да је враћање вечном праху безумље. Зато ће Сунце у расколу бити изнад "покоја и пепелишта", јер светлошћу својом осветљава исходиште путнику намернику, што је кренуо са светлошћу унутар себе да разбије таму незнања која му следи у неизвесности хоризонта. Тада и празнина може да сија и да боли као "незнана рана". Сунце у расколу је и "виловита светлост". Оно што је до инветивног духа ствараоца дошло колективно несвесним наслеђем и из њега бије као светлост сазнања другима и њему самом. Али, најбитнија је светлост коју човек носи у себи са собом, јер: "Живот без жара у срцу-на прагу је бездани"¹⁹. Овако, без светлости у себи само је љуштура homo sapiens испуњена тамом без смисла. Зато прву песму овог циклуса Никола Цветковић завршава у духу великог Његоша:

Онога ко силно жели путем се раздани
У вечној кретњи живљење је пребогато.²⁰

Нема живота без жеље, а жеља је жар срца која долази од светлости. Дакле, живот је светлост. Зато наш песник није могао, а да се не дотакне заумних сфера свог креативног бића.

У чулном обележавању стварања звезде, Цветковић креће од Ничеове рефлексије: "Да би се створила звезда, потребно је да по себи постоји хаос"²¹. Евидентно је да Ниче из свог нихила, који у основи обавезно почива на анархији, хоће да изведе позитивну креацију. Врло је вероватно да је Велики прасак настао из хаоса, али не треба сметнути са ума да је ту реч о креативном хаосу. То је хаос који је у свом хаотичном, да се изразим парадоксално, поретку нереди доведен до савршенства. Само из таквог нереди/хаоса могло је доћи до стварања.

¹⁶ Исто.

¹⁷ Исто.

¹⁸ Прва књига Мојсијева, која се зове *Постање*, гл.1, 1-31.

¹⁹ Никола Цветковић, *Светлост земље*, стр. 27.

²⁰ Исто.

²¹ Исто, стр. 29.

Доста је необично што је Никола Цветковић кренуо у стварање песме о стварању звезде од Ничеове мисли. Необичност долази и отуда што у доста херметичним стиховима песме *Стварање звезде* наилазимо на тежњу у успостављању реда. Стих: Сунце у раздавању – светковина хаоса,²² опет указује да Сунце није било где и било кад, већ у "раздавању", дакле добу кад се смењују тама и светлост. У том тренутку помаља се сунце, као светлост, као сазнање, и то је "светковина хаоса", јер у почетку заиста јесте био хаос, али хаос који смо сада могли видети и уређивати према Логосу.

Постоји и посредник између хаоса и звезде. То је "једна птица", која у многоме асоцира на оног голуба са маслиновом гранчицом који је слетео на Нојеву барку, који је дошао из далека, самоће, јер је било уништено све, као и ова птица која је "у отровној самоћи душе модрооки цвет"²³. Ту, у том свету хаоса где је птица посредник између хаоса и звезде "из звезданог јата препорађа се свет"²⁴, као некад из јата Нојеве барке. Тако да можемо закључити да је овај циклус ништа друго до чулна реконструкција *Књиге постања* узначена модерним песничким језиком обиљем симбола и оригиналних метафора.

МОТИВ ЗВЕЗДЕ

Мотив звезде је већ по самој својој светлосној суштини врло важан структурални елемент за поетику ове поезије. Овим мотивом се утемељује визибилно узначење поезије и чини да готово свака песма понаособ буде езотерично мистична попут сјаја далеких недостижних звезда.

Песник је посебну пажњу поклатио обради овог мотива. Овде је неопходно да направимо мали теоријски ескурс. Мотив није константна датост као догађај у једном књижевно-уметничком делу. Мотив је ситуација која се понавља, али у различитим делима писаца различитих поетика никад није исти, као што је усталом то бриљантно показао Волфганг Кајзер.²⁵ Истраживање мотива је веома битно јер, како каже Кајзер, може истраживача да сачува од брзог скретања са проучавања поезије на проучавање песника,²⁶ што у крајњој инстанци неће много значити за саму поезију. Са друге стране, као што је приметио Херман Мајер у својој амстердамској приступној беседи *De Levensavond als Literair motief* (Залазак живота као књижевни мотив, 1947) "испитивање литерарног мотива уколико се спроводи потребном обазривошћу може још веома много да допринесе решавању овог проблема и одговарајућих, у крајњој линији културно-морфолошких питања." Скрећемо пажњу на овакво виђење значаја проучавања мотива, јер смо дубоког убеђења да је поезију Николе Цветковића немогуће

²² Никола Цветковић, *Светлост земље*, стр. 29.

²³ Исто, стр. 29.

²⁴ Исто, стр. 29.

²⁵ Вофганг Кајзер, "Језичко уметничко дело", СКЗ, Београд, 1973, стр. 68-76.

²⁶ Исто, стр. 76.

тумачити без компаративног третирања стихова, нарочито кад се тежи одређивању његовог неосимболистичког песничког исказа. У сваком другом случају, чини се да ће тумач запасти у озбиљну грешку. Но, о томе ће бити речи у другом делу рада.

Мотив (лат. *motivus* – онај који покреће) у тематском смислу подразумева најмању целину која се не може даље делити. У односу на функцију мотива у теорији књижевности разликујемо *статичке мотиве* (они који употпуњују опис), *динамичке мотиве* (они који покрећу радњу) и *асоцијативне мотиве* (они који изазивају неко расположење те на основу тога одређујемо садржину текста).

Мотив звезде у песништву Николе Цветковића има статичку функцију: "*две се јарке звезде у језгришту среле*",²⁷ или стихови: "*О твоја самотна окна разбија се сјај/ Далеке звезде што у себи догорева*".²⁸ Свакако не треба сметнути са ума да се статичким мотивом звезде може описати звездана радња, као на пример: "*Девојко, песници кад звездано воле/ Почудно воле, до костију невино*".²⁹ То ће рећи да је господин Цветковић управо направио онакву спрегу речи, као што су то чинили симболисти, односно неосимболисти, с тим што су они то обично чинили са придевима и именицама.

Нама је пошло за руком да региструјемо следеће појмовне спреге, које су поновљене, нове или апсолутно нове, које представљају синтагме, а као такве имају вредност епитета или су развијене од симбола у врло комплексну метафору чиме се асоцијативност израза доводи до максимума. Тако је за већину ових семантичко-синтактичких спрега везна и асоцијативност мотива. Побројали смо следеће појмовне спрегове: *звездана пустош*, *звездане речи*, *озвездани скути*, *срећна звезда*, *звездани траг*, *звезде падалице*, *прах звездани*, *бистроока звезда*, *звездиште*, *звездано волети*, *звезданица моћна*, *зорњача*, *јарке звезде*, *звездана стада*, *звездано непеце*, *кикот звезда*, *озвездање*, *звездила*, *звезданак*, *сребрна звезда*, *сребро звезда* и *погашене звезде*.

Не ретко они су и динамички и држе читаву оркестрацију ритма у песми али не дозвољавају ни да дође до расипања значења. Таквих примера има доста. Наилазимо на стихове:

Звезданица моћна све пред собом руши

Само иште себиграбне садржаје.

Засењена кајањем, ситна у души

Усхит гладног тела срцу не признаје.³⁰

²⁷ Никола Цветковић, "У врту љиљана", МС, Завод за уџбенике и наставна средства, Н. Сад, Београд, 2000, стр. 90.

²⁸ Никола Цветковић, "Све је љубав", "Глубочица", Лесковац, 1979, стр. 84.

²⁹ Никола Цветковић, "У врту љиљана", стр. 72.

³⁰ Исто, стр. 76.

Први стих је носилац строфе и значења читаве песме. У тој кованици је садржана љубав, снага љубави, жар љубави, бол за нељубљеном, жалост за недовољеним, светлост првог пољупца и ко зна шта још. У тој кованици је Цветковићева жена лепша но све жене. Дакле, он је није тражио као Дучић, он ју је мисаоном сензацијом ванредног инвентивног сензибилитета појмовно оваплотио обухватајући њено физичко и метафизичко, естетичко и онтолошко.

Звезда може бити и асоцијативни мотив и у овој поезији их има врло много. За пример ћемо овде навести циклус песама *Сребро звезда*.³¹ Овај циклус има шеснаест песама. Насловно значење циклуса је више него асоцијативно, нарочито ако имамо у виду да су то дубоко рефлексивни стихови који запретеном асоцијативношћу која се врло често клати на језичку између херметичности и тоталног безличја, јер је апсолутно лишена персоналитета. Тако представља чисту есенцију мисли сад и ту такве каква је. Небитно је чија је, ако доводи до исправне спознаје. То *деперсонализовање до обезличења* је једна од врло битних структурално-поетичких карактеристика овог песника и ове поезије. Да би било јасније о чему говоримо узимамо за пример песму насумице – *Тајне*:

Тескоба *пробуђених тајни*
Зачиње *клик рађања*
Опчињени кошмари дозревају
У сазвучју уздаха

Иза леђа *пијаног свитања*
Тетурају длакаве *полутмине*
Најежене светиљке
Маме згрчену стварност.³²

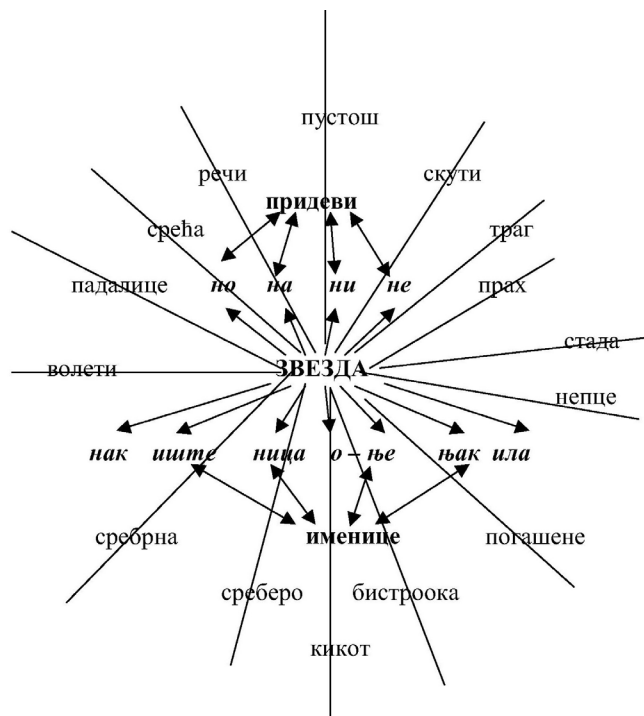
У овим стиховима има персонифицираних бића, као што су клик рађања, опчињени кошмари који дозревају, пијано свитање, длакаве полутмине, најежене светиљке, згрчена стварност, дакле све што је обележено у примеру курзивом. На основу изложеног јасно је да у песми има свега осам речи које не учествују у грађењу персонификације. Управо та доследно спроведена персонификација буди асоцијативност, а опет асоцијативност је успостављена симболима, који су омогућили тоталну деперсонализацију песме, јер је значење са лирског *ја* пребачено на низ персонифицираности. То је случај и са песмом *Сребро звезда* која је стожер читавог циклуса и садржалац свих асоцијативности, али изван лирског ја, јер је оно садржано у насловном значењу збирке *Плаветно доба дечаштва*; а свако дечаштво је лишено персоналитета, јер је по себи суштина која се не мора потврђивати све док плаветнило дечаштва траје у дечаку и његовој околини.

³¹ Никола Цветковић, *Плаветно доба дечаштва*, КДПРС, Београд, 1995, стр. 69-87.

³² Исто, стр. 80.

а) Интермедијална полисемантичност мотива звезде

Већ смо скренули пажњу на појмовне спреге речи где је централни мотив звезда. Појам звезде је узет као именица или је пак од њега начињен придев. Ове речи су доведене у такву семантичку везу да чине кохерентно нераскидиво синтагмично јединство. Међутим, није само то карактеристика ових појмова, јер се чини да су они атрибути, односно епитети срасли са описиваним тако да творе један појам, оригиналан и нов испуњен апсолутно новим асоцијативним значењима.

На приложеној слици, која се може схватити многоструко, треба мање обратити пажњу на луцидност тумача, а више на извориште, инспирацију која је иницирала да се овако мисаона сензација тумача испуни садржином. Можемо видети више од слике и више од звука и више од значења. Таутолошки речено, можемо видети слику која звучи и значи и знак који слика и звучи и звук који слика и прича, јер значи.

Успостављајући везу између мотива (појма) *звезда* и појмова који ће бити везани за овај мотив да би изазвали нове асоцијативности, а тако скренули пажњу на једну ванредну, оригиналну песничку поетику, покушали смо да "доградимо" постојећи поетички дискурс. Тако ће се доказати "завидна експресија која иде у ред најостваренијих у нашој савременој поезији."³³

³³ Драшко Ређеп, "Трактат размишљености и магије језика", у: Н. Цветковић, *Чувидне мисли*, Завод за издавање уџбеника и наставна средства, Београд, 2000. стр. 94.

Та експресија је утолико значајна уколико код рецепције делује инспиративно и изазива мисано-инвентивне сензације које делују сазнајно кроз више медија, као што су визибилни, аудитивни, али и граматолошки. Реч је о томе да у свести реципијента долази до својеврсне деконструкције, као би рекао Жак Дерида, растављања осмишљеног, преобликовања и поновног састављања, с тим што ће мишљени објекат, деловати у односу на задати мотив сасвим другачије.

У свести тумача овом приликом он се манифестовао као *граматолошки објекат* и то је својеврсни предметни слој значења песничког исказа. Где је апсолутно јасно да је песник од именице *звезда* извео низ придева: *звездано, звездана, звездани, звездане*, као што је од исте именице извео и низ других именица: *звезданак, звезданиште, звезданица, озвездање, звездањак, звездила*. Јасно је да постоји повратна спрега између наставака за изведену реч и корена речи, односно основног облика, који не мора обавезно бити корен речи.

Речи које се стожерно окупљају око појма *звезда* су ту да појачају експресивност самог мотива како са новим изведеним речима тако и са додатним појмовима који творе јединствену модификацију овог мотива у Цветковићевом песништву. Као што се може видети, стожерни мотив – *звезда* у овој поезији исијава потпуно ново значење творећи нове симболе, метафоре и аналогije; дајући визуелни утисак да је у средишту ове поезије заиста звезда и светлост. У мотив усијава, на имагинативном фону поимања казаног преко семантички чешће наговештеног но казаног, али сигурно испеваног, богату визи-семантико-стилску слику експресије свемира, мишљеног и проосећаног. То опет може бити у складу са захтевима *отежене перцепције*, које Виктор Шкловски, у свом поимању песничког стваралаштва захтева од песника.

На крају, можемо прихватити да је овакво тумачење књижевно-уметничког дела алтернативног карактера, али не смемо сметнути са ума да као такво може само по себи, својој суштини и једном другом стилистичко-поетичком изразу, који је сам творац, Мирољуб Тодоровић означио као *сигнализам*, представљати песму.

б) Значења мотива звезде

Мотив звезде ћемо посматрати као митолошко наслеђе (неки, који се руководе, пре свега Јунгом, рекли би, као наслеђе колективно несвесног), као симбол и као оригиналну модификацију овог мотива која као таква има значење само у оквиру представљеног света ове поезије, а резултат је интелектуалног искуства, промишљања и креативне инвенције нашег песника.

Цветковић је сав у миту. Другим речима, он у својим неосимболистички означеним стиховима црпе асоцијативну снагу језичког кода из мита. Тако у

Светлости земље на "необичан начин промишља мит Косова и сеоба",³⁴ ми бисмо додали да се та необичност састоји управо у оригиналности неосимболистичког израза овог песника, који у последњем двадесетлећу добија невероватан замах.

Овом песнику није циљ само да мит користи као хабитус асоцијативности у својој поезији. "Новомитско одређење које проистиче из ове књиге антејског усмерења окренуто је саборном памћењу, архетипској свести колико и модерном мишљењу."³⁵ То доказује да је Цветковићу циљ да промишљано промишља, али на основама колективитета, из визууре индивидуалности која тежи да се афирмише и оствари у више сфера литерарног израза. Зато се чини да је то поезија "двогласних речи, из којих се више чује глас из духовне сфере ауторовог промишљања земље и он носи јак код проосећаног и поетизованог српског бола."³⁶

Да је неопходно проговорити о митској узачености Цветковићеве поезије говори и низ радова у тематском блоку *Освета* из 1993. године.³⁷ Митски фон Цветковићеве поезије је структурални чвор где се преплићу светлосна озарења која кореспондирају са древним учењима о космичком.³⁸

Та *светлосна озарења* су основа поетике космогонијског песништва Николе Цветковића. У средишту његове поезије јесте звезда и Сунце, дакле опет звезде; према томе, у средишту његове поезије јесте *светлост*. Светлост, јер долази са свих страна, јер је у лирски представљеном свету све постало звезда, звездолико, звездано и озвездано. То добрим делом асоцира на народно веровање код нас. Кулишић налази да се према народном веровању на небу налази онолико звезда колико има људи на земљи. Сваки човек има своју звезду која се појави пошто се неко роди, а гасне по његовој смрти. Како расте дете тако расте и његова звезда. Кад се путује и звезда путује са својим човеком, док људи спавају звезде стоје и бде над њима. Звезде током читавог живота прате једног човека. Ако је звезда јака и човек ће бити јак. Од звезде зависи и срећа човека.³⁹

Шта више, може се ставити знак једнакости између народног веровања и ове остварене поетике. Као што је у народном веровању звезда саставни и неодвојни део људске егзистенције, чак га и одређује у неку руку дефетистички, тако и у поезији Николе Цветковића: Звезда је све. Системом

³⁴ Даница Андрејевић, *Животворна веза са традицијом*, Освит, Лесковац, 1993, III, бр. 9, стр. 115.

³⁵ Исто.

³⁶ Исто, стр. 116.

³⁷ Ти радови су: Милутин Ђуричковић, *Лирски канцонијер*, Владета Вуковић, *Светлосна озарења*, Даница Андрејевић, *Животворна веза са традицијом*, Миодраг Д. Игњатовић, *Песма је морал сваког песника*, Милица Лилић, *Светлост која се мора запазити*, Тихомор Петровић, *Песничка реторичност*, Освит, Лесковац, 1993, III, стр. 115-130.

³⁸ Академик Владета Вуковић, *Светлосна озарења*, Освит, Лесковац, 1993, III, стр. 123.

³⁹ Ш. Кулишић, П. Ж. Петровић, Н. Пантелић, *Српски митолошки речник*, стр. 136.

персонификације, песник ће уткати звезду у сваку пору свог живљења, или макар поимања света. Он се креће "звезданим трагом" где ће кликнути звезде и весело схватити "звезду откинуту", јер му "недостаје сребро звезда" онда кад су погашене, тада "звездана пустош, проклиње време", али ће се и тад кроз "сазвежђе речи" дух лирског субјекта "до звезда вазнети", јер је изворна снага овог песништва у светлости. Отуда и долази оно што је, покојни академик, професор Владета Вуковић одредио као *озарење*. Најзад, не треба заборавити да је и сам Вуковић био песник светлости и дубине плаветне васељење. Управо је ту кључ његове моћи разумевања светлосног оптимизма Цветковићеве поезије.

Цветковић није тежио да звезди да ново значење, већ је укључивањем звезде у означено поље устаљеног семантичког кода кодирао нови асоцијативни семантички низ. На пример: синтагма – *озвездани скути*, где је главна реч скут, не даје ново значење звезде, већ напротив спајањем семантичког материјала, кода звезде са кодом скут, скуту се даје нова асоцијативна вредност.

Слична је ситуација са целим стихом: *Лутањем вабим звезде падалице* – ту готово да нема новог семантичког материјала, али има неочекиваног семантичког спрега кодова. Синтагма *звезда падалица*, је вероватно једна од најпознатијих у људској цивилизацији. Може се различито тумачити: као умирање, као ослобађање од овоземаљских мука, као умирање/падање анђела. Од лексичког материјала овог стиха, евентуално може бити мање познат глагол *вабити*.⁴⁰ Основно значење овог глагола је дозивати, мамити, животиње – стоку и живину. И у томе је садржан нови семантички материјал овог стиха, односно асоцијативност која се може довести у везу са звездама. Дакле, ако лирски субјект лутањем *ваби* звезде, то значи да су звезде расуте животиње по небу. Опет то у свести рецепције системом асоцијативности и могућношћу успостављања аналогije, мисаоно упућује на овце. С обзиром да су те овце/ звезде на небу, биће то небеске овце, а уз мало инвентивног сензибилитета рецепције постаће *небеске овчице*. Аналогija која ће опет бити остварена у односу на белину и топлину руна, као и безазленост и плаховитост ове животиње.

Нови семантички материјал може бити остварен и целином песме, или са пар стихова, као у збирци *Плаветно доба дечаштва* (1995) у циклусу *Сребро звезда*. У истоименој песми овог циклуса наилазимо на стихове: *Ћутљивој сржи костију/ Недостаје сребро звезда*. Ларпурлартистички апсолутно остварен дистих, који у свом набијеном естетизму донекле делује херметично. То је, уосталом, једна од битних карактеристика симболистичког певања.

⁴⁰ О томе погледати: *Речник Српскохрватскога књижевнога језика*, Нови Сад, Загреб, Матица Српска, Матица Хрватска, 1967, стр. 317; Погледати и: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика Српске академије наука и уметности*, Београд, 1959, II.

Мотивско наслеђе колективног поимања звезде, као извора среће, постоји и у овој поезији: *"Све што ме утопљенички сусретне – пребродићу/ Вођен срећном звездом коју у себи сневеселих"*.⁴¹ И овде митолошко наслеђе срећне звезде, Цветковић дограђује. Према митологији и народном веровању, не само Срба, већ свих словенских народа, сваки човек има своју срећну звезду која га прати. Његов живот и животна енергија уопште зависиће од снаге његове звезде. Јасно је да се Цветковић руководи тим народним веровањем, али иде и даље. Наш песник каже: "у себи сневеселих". Дакле, звезда није изван њега, већ је саставни део њега, његовог организма и, рекли би, читавог бића. То ће рећи да звезда не постоји као неко засебно божанство или полубожанство, већ као продукт, или саставни део човека. Она је еманација људске енергије, јер само тако може бити сневесељена унутар људског бића.

Занимљиво је како Цветковић развија мит звезде Зорњаче у стиховима: "Оних вечери кад си долазила/ Зорњача је себе тад наискап пила."⁴² Познато је да је у колективном памћењу звезда Даница синоним за егзотичну планету Венеру, коју колектив још зна као Вечерњачу. Тако ће звезда Даница навече бити означена као Вечерњача, али ће је изјутра колектив означити као Зорњачу, како је и наш песник прихватио. То је из разлога што се ова звезда/планета може видети и у зору.⁴³ Зато она и код нашег песника наискап пије и то кад је она-љубав "оних вечери долазила". То нам доказује да је у подсвести научника, који дефинитивно зна да су Вечерњача и Зорњача синоними једног, превладала песничка имагинација која је тежила дограђивању мита и раздвајању Вечерњаче од Зорњаче. Зато донекле ови стихови делују херметично.

в) Значења мотива Сунца и Месеца

У светлосној поезици Николе Цветковића врло значајно место заузимају Сунце и Месец. Ова светила у свим народима имају велику важност, па и у нашем, српском народу.

Сунце је у усменој књижевности приказано као живо биће, које се рађа и смирује, има своје функције и своје потребе.⁴⁴ У овој поезији се као симболи Сунца не јављају петао, круг, јабука или златокоси човек. Шта више не можемо говорити о митолошком значењу Сунца у Цветковићевом песништву, јер је Сунце семантички прекодирано, тако да заиста антиципира животне функције и потребе, али преломљене кроз егзистенцијални опстанак лирског субјекта. Кад овај проблем посматрамо у светлости теорије знака,⁴⁵

⁴¹ Никола Цветковић, *Светлост земље*, стр. 70.

⁴² Никола Цветковић, *Биље од замале*, Просвета, Београд, 2000, стр. 41.

⁴³ О митолошком значењу звезде Данице и њеним семантичким одређењима Предходница или Преодница погледати мој рад: "Диоба Јакшића – зато дангуби звезда Даница", *Завичајац*, Пардик-Ражањ, 16. април, 2006, стр. 15-16.

⁴⁴ Ш. Кулишић, П. Ж. Петровић, Н. Пантелић, *Српски митолошки речник*, стр. 280.

⁴⁵ Освалд Дикро, Цветан Тодоров, *Енциклопедијски речник – наука о језику I*, Просвета, Београд, 1987, стр. 173-183.

о Сунцу не можемо говорити као о *референту*, јер овде није реч о вези знака *сунца* са стварним сунцем, већ о вези гласовног или графичког низа сунце са значењем сунца и могућим асоцијативним кодирањима знака чије ће аналогне везе бити логичне. Таквих је примера доста.

Стиховима: "Од човека под овим Сунцем остаје/ Само прегршт спарушених успомена."⁴⁶ показана је времешност човека успостављањем антитетичке аналогije Сунца са спарушеним успоменама. Сунце, својом топлином, узрокује да се нешто младо/ времешно спаруши, а као такво се може спојити са човеком, као времешном категоријом.

Слично је са стиховима: "Дајмо љубави више душевног сунца."⁴⁷ Семантичка дубина поруке је садржана управо у ономе што треба да буде проосећано, а не схваћено. То ће рећи да је за поезију овог песника од великог значаја *емотивна функција* знака. У овом стиху се љубав, душевно и сунце налазе у семантичкој асоцијативно нераскидивој спрези. Конкретне манифестације свих означених појмова могу се само метафорично представити, јер у основи конкретан опис је немогућ. То су трансцендентно-метафизичке вредности језика у директној корелацији са психичким и духовним. Зато је за поезију Николе Цветковића врло важно оно што одређујемо као духовно и метафизичко, не сакрално, већ оно што из човека, ма колико мислећег мора да трансцендира, јер у супртном није човек. У том смилу нас дубоко рефлексивна поезија овог песника подсећа на то шта је човек и зашто је човек човек, као и шта то беше човек.

Овде је Никола Цветковић покушао оно што је Пол Валери објашњавао у "Младој Парки" о немогућности и потреби да логичким знаковима пренесе психичко искуство. А то је, како примећује Пјер Гиро, основа свих уметности, које по својој природи много дугују иконицим и аналошким облицима значења. Њихова функција није у томе да нам учине разумљивим перципиране осете, већ да учине да их ми осетимо када се налазимо пред одређеним облицима стварности.⁴⁸

У симболици казаног, у стиховима Николе Цветковића има доста и митолошких наноса. Опет, то нису наноси већ митолошке наслаге, којима је, свесно или несвесно, системом наслеђеног и наученог, песник кодирао свој песнички израз и тако га учинио полисемантичним, са могућношћу успостављања различитих асоцијација. На пример у строфи:

"Васељенска јатка живота - сунце
Над земаљским отворене рајске двери.
Бездано је све што хита у врхунце,
И умније јутро од вечери."⁴⁹

⁴⁶ Никола Цветковић, *Светлост земље*, стр. 44.

⁴⁷ Никола Цветковић, *Врт љиљана*, стр. 42.

⁴⁸ Пјер Гиро, *Семиологија*, Просвета, Београд, 1975, стр. 15.

⁴⁹ Никола Цветковић, *Светлост земље*, стр. 24.

На платформи колективно наслеђеног поимања настанка живота и гномске мудрости, Цветковић је уобличио строфу које се не би постидела ни једна светска антологија, а може се одредити, као типично српски поетички исказ. Да ли је тако са другим, далеко заступљенијим/ афирмисанијим песницима по разним антологијама, остаје отворено питање, и то, за дискусију.⁵⁰

У стиху "васељенска јатка живота – сунце", песник је од парадигматске вредности кода - сунце, коју овај има у митологијама различитих народа (наведимо за пример Пигмеје, Бушмане, Аборигине, и др.), направио симбол⁵¹ настанка живота и извора живота доводећи у аналогну везу **васељену** и **сунце**, који се опет налазе у нераскидивој семантичкој, логичкој и духовној вези у свеукупној људској цивилизацији. Постављено сунце у средишту васељене, не свемира, космоса, или неба, већ васељене, строфу чини блискијом српском духовном поимању настанка света, које је, опет блиско хришћанском промишљању постанка света. Гномским завршетком строфе: "умније (је) јутро од вечери), читава песма је прилагођена перцепцији српског читаоца. Песник се неће на томе зауставити. У наредним строфама, он ће користити гномске завршетке, али оне који превазилазе границе локалитета. Тако ће читаву садржину песме учинити семантички са мотивском космогонијом универзалном, речју васељенском. Развијена песма из васељенске јатке преко колективно локалног сад и ту из некад, развила се у опште заувек јер је пошла од онога што је истина одувек – наслеђеног знања. Исијавањем полисемантичности кода са почетка песме творећи полифонију мотива микро-космоса, као спецификума поетике овог песника, песма је садржински у космогонијском кругу значења заокружена на самом почетку.

ЗАКЉУЧАК

Никола Цветковић је значајна књижевна појава. О његовом делу ће бити речи и у будућности. Сада можемо да констатујемо да је овај писац каквом год књижевном изразу приступао, то чинио врло озбиљно. То је један од разлога који узрокују трајност његовог опуса. Други разлог лежи у полисемантичној и слојевито симболичкој карактеристици његовог песништва. Овде се по први пут говори о космичким и поетичким карактеристикама његовог песништва, што указује на низ различитих

⁵⁰ Реч је о томе, да херменеутичари и историчари српске књижевности, као и теориретичари, не могу уистину рећи у којој мери постоји заиста српски стих, српска версификација, стилски обрт. Дакле, у којој мери можемо говорити о националном песништву, а да оно није садржински и мотивски везано само за сакрално наслеђе. Тачно је да постоји више појединачних радова, или студија које се односе на поједине поетике, али интегралне студије о прозодији српског стиха нема, а дијахронијских синтеза је још мање.

⁵¹ О симболичној вредности Сунца погледати: J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Rječnik simbola*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, str. 655-659.

могућности прилаза. Треће, овај књижевник је један од изданака српске књижевности, који је добрим делом успео да се његово стваралаштво потврди. Томе би требало да допринесе и овај рад.

Будућих истраживања ради, скренули би пажњу да је посебно занимљива експлицитна поетика овог аутора. Готово уз сваку књигу је оставио по неку белешку о свом креативном чину. Такође је посебно интересантан однос између његових поетолошких и херменеутичких научних опсервација, поетике у области белетристичког израза и експлицитне поетике. Напоменимо да ће се Цветковићев књижевни опус тек истраживати и анализирати.

Литература

- Поетика српске књижевности*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1988.
- Речник књижевних термина*, приред. Д. Живковић, Нолит, Београд, 1992.
- Свето писмо Старога и Новог завјета*, прев. *Стари завјет* Ђ. Даничић, Британско и инострано библијско друштво, Београд, 1992.
- Даница Андрејевић: 1993, “Животворна веза са традицијом”, *Освита*, Лесковац, **III**, бр. 9, стр. 115-117.
- Ханс Бидерман: 2004, *Речник симбола*, прев. М. Живановић, Х. Ћопић, М. Т. Тутуш, Плато, Београд.
- Владета Вуковић: 1993, “Светлосна озарења”, *Освита*, Лесковац, **III**, стр. 123-124.
- Пјер Гиро: 1975, *Семиологија*, Просвета, Београд.
- Освлад Дикро, Цветан Тодоров: 1987, *Енциклопедијски речник – наука о језику I*, Просвета, Београд.
- Димитријевић Милан С.: 2004, “Вечна светлост Васељене – Космички манифест Николе Цветковића”, *Васиона*, часопис за астрономију, Београд, **LI**, бр. 5, стр. 274-277.
- Мишо Дошлић: 2003, “Видови методичког приступа у функцији тумачења књижевности за децу”, у Н. Цветковић, *Тумачење књижевности за децу – Методичко-наставни аспекти*, Филозофски факултет у Косовској Митровици, Косовска Митровица, стр. 5-13.
- Милутин Ђуричковић: 1993, “Лирски канцонијер”, *Освита*, Лесковац, **III**, стр. 119-120.
- Миодраг Д. Игњатовић: 1993, “Песма је морал сваког песника”, *Освита*, Лесковац, **III**, стр. 121-122.
- Јацановић Драган: 2000, *Српско календарско знање у епској народној поезији*, Центар за митолошке студије Србије, Рача.
- Волфганг Кајзер: 1973, *Језичко уметничко дело*, СКЗ, Београд.
- Ш. Кулишић, П. Ж. Петровић, Н. Пантелић: 1970, *Српски митолошки речник*, Нолит, Београд.
- Милица Лилић: 1993, “Светлост која се мора запазити”, *Освита*, Лесковац, **III**, стр. 125-127.
- Никола Милошевић: 1971, *Роман Милоша Црњанског*, Нолит, Београд.
- Вукица П. Момчиловић: 1995, “О народним песмама ослободилачког рата”, у: *Стилско-изражајне одлике народних песама ослободилачког рата I*, КДПРС, Учитељски факултет у Јагодини, Београд.
- Новица Петковић: 1990, *Огледи из српске поетике*, Завод за издавање уџбеника и наставних средстава, Београд.

- Тихомор Петровић: 1993, "Песничка реторичност", *Освита*, Лесковац, III, стр. 128-130.
- Драшко Ређеп: 2000, "Трактат размишљености и магије језика", у: Н. Цветковић, *Чувидне мисли*, Завод за издавање уџбеника и наставна средства, Београд, стр. 93-96.
- Љубиша Цветковић: 2003, "Разнолика студијско-монографска и песничка активност", у: Н. Цветковић, *Тумачење књижевности за децу – Методичко-наставни аспекти II*, Филозофски факултет у Косовској Митровици, Митровица.
- Никола Цветковић: 1979, *Све је љубав*, Књижевни клуб "Глубочица", Лесковац.
- Никола Цветковић: 1992, *Светлост земље*, ИНТЕР-ЈУ-ПРЕС, Београд.
- Никола Цветковић: 1993, *Поетика Милана Дединца*, Интер ЈУ Прес, Београд.
- Никола Цветковић: 1993, *Песничка поетика Милоша Црњанског*, Јединство, Приштина.
- Никола Цветковић: 1994, *Књижевно-поетичко у делима првих српских социјалиста*, Књижевно друштво просветних радника Србије, Београд.
- Никола Цветковић: 1994, *Поетика писаца – Књижевно-поетичке студије III*, Књижевно друштво просветних радника Србије, Београд.
- Никола Цветковић: 1995, *Стилско-изражајне одлике народних песама ослободилачког рата*, I, II, Књижевно друштво просветних радника Србије, Учитељски факултет у Јагодини, НИП Токови.
- Никола Цветковић: 1995, *Плаветно доба дечаштва*, Књижевно друштво просветних радника Србије, Београд.
- Никола Цветковић: 1996, *Живети пуним животом – Животопис Сергија Димитријевића*, Народни музеј, Лесковац.
- Никола Цветковић: 1997, *Живот као делање – Политичка делатност Сергија Димитријевића*, Библиотека Народног музеја у Лесковцу, Лесковац.
- Никола Цветковић: 1997, *Записи о Сергију Димитријевићу*, Библиотека Народног музеја у Лесковцу, Лесковац, 1997.
- Никола Цветковић: 1997, *Нови и стари поводи – Књижевно-поетичке студије IV*, Учитељски факултет у Јагодини и Студио "СЦ" Јагодина.
- Никола Цветковић: 1997, *Косововијада*, Матица српска, Нови Сад.
- Никола Цветковић: 2000, *Чувидне мисли*, Завод за издавање уџбеника и наставних средстава, Београд.
- Никола Цветковић: 2000, *Биље од замале*, Просвета, Београд.
- Никола Цветковић: 2000, *У врту љиљана*, Матица српска и Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Никола Цветковић: 2003, *Тумачење књижевности за децу – Методичко-наставни аспекти*, Филозофски факултет у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2003.
- J. Chevallier, A. Gheerbrant: 1983, *Rječnik simbola*, prev. A. Buljan, D. Vučan i drugi, Matica Hrvatska, Zagreb.

THE COSMICAL MOTIFS IN THE POETRY OF NICOLA CVETKOVIĆ

In this analysis, we consider whole literary opus of Nicola Cvetković, with the emphasis on cosmical motifs like Sun, Moon and stars.